

Papp Ferenc

Isten országa, mint törzsszövetség

- gondolatok a misztikus és vallásreformer Jézusról

Bp., 2012-10-23

“Jézus a parasztok társadalmi osztályához tartozott, de csodálatos személyiség volt. A nyelvet gyönyörűen és költőiesen tudta használni, képekkel és történetekkel töltve meg mondanivalóját. Metaforikus észjárása volt. Nem volt aszketikus, hanem világ-értékelő, igenlő és életkedvvel rendelkező személy volt. Nagy társadalmi-politikai szenvedéllyel rendelkezett, mint Gandhi vagy Martin Luther King, kihívta maga ellen kora uralkodó rendszerét.

*Vallásos eksztatikus volt, **egy zsidó misztikus**, aki számára Isten megtapasztalható valóság. Mint ilyen, Jézus egyben gyógyító is volt. Úgy látszik, hogy egy lelki, szellemi aura vette körül, mint amelyet Szent Ferenc vagy a Dalami Láma körül észleltek. Én úgy látom, hogy mint történeti személyiség, Jézus kétértelmű, félreérthető ember lehetett: megtapasztalhatjuk őt és arra a következtetésre juthatunk, hogy magán kívül volt, mint a családja is elismerte, vagy úgy ismerhetjük meg őt, mit egyszerű excentrikust, vagy éppen arra a következtetésre juthatunk, hogy isteni lélekkel telt személy volt”.*

Marcus Borg: Jézus 2000-ben, 1997.

Bevezetés

Mivel idén, 2012. október 11.-én kezdetét vette az Egyházban a Hit Éve, mely 2013. november 20.-ig fog tartani, különösen is időszerű, hogy olyan központi fontosságú témát, mint az „Isten országa” - újragondoljak. Teszem ezt azért is, mert a különböző keresztény felekezetek e témáról mást-mást gondolnak s a vallástudomány főleg a vallásrégészet kutatásaira építve új, a szokásostól, a hagyományostól eltérő értelmezéseket is lehetővé tesz.

Abban szinte minden felekezet egyetért, hogy ez a témakör központi, mondhatni kulcsfontosságú volt Jézus életében, az evangélium(melynek eredeti jelentése: „győzelmi üzenet” és nem örömhír) hirdetésében. Az értelmezéseknél szinte mindig előrebocsátják, hogy ezt a kifejezést nem szabad konkrét, földrajzi értelemben vett országgént felfognunk s Krisztust mint királyt sem szabad(na) a földi királyságok analógiájára megközelíteni. Vagyis csakis a szimbolikus, átvitt értelmű megközelítés helyes: így az ország alatt a Krisztusban hívők közösségét, az Egyházat kell érteni, mely végső formájában a parúziakor(Krisztus második eljövetelekor) nyer beteljesült a mennyországban, Isten színről-színre való meglátásakor. Krisztus királyi uralma pedig spirituális, lelki természetű, igazi teokrácia, mely a hívők lelkében és életében valósul meg, s a metanoiával(megtéréssel) kezdődik el. A görög „ekklészia” szó – amellet, hogy különféle gyülekezeteket, csoportosulásokat is jelent – gyakran magára a zsidó népre utal, azaz az első keresztények Isten választott népe

folytatásának, igazi megvalósulásának tekintették önmagukat. ((Róm 9,6-8; Gal 6,16; Fil 3,3; 1Pét 2,9).

1./ Az Egyház antijudaista öröksége és Isten országa

Ez a hagyományos és meglehetősen leegyszerűsítő értelmezés azonban sok vonatkozásban pontatlan, már-már ferdítő-fordító jellegű, s azért olyan érzékeny terület, mert lényegében érinti az Egyház antijudaista örökségét, mely szerint az Egyház lépett a kiválasztott nép, a zsidóság örökébe, mely egy újabb szövetség megkötésével vált véglegessé Jézus Krisztus megváltó önfeláldozásával. Az ősegyház Jeruzsálemben még úgy vélte, hogy missziója Izrael felé irányul ám Palesztinában nem tudtak tért hódítani, bizonytalan helyzetben voltak a judeaizmus és a kereszténység főárama között, egyik sem fogadta be őket. A jeruzsálemi egyház Kr.u. 70-ben bekövetkezett szétszórátása után szektákra tagozódott és véglegesen eltűnt az Egyház történelméből.

A zsidók elutasították Jézust, mint a várva várt Messiást, mert Jézus korában a judeaizmusban nem volt meg a szenvedő, meghaló és feltámadt Megváltó fogalma abban az értelemben, ahogy azt a kereszténység hirdette. A keresztények számára Jézus a héber Szentírásban megjövendölt próféta volt, s aki nem vette figyelembe üzenetét, azt Isten felelősségre vonta. ¹(Mtörv 18,18-19: „*Én pedig közülek fogok fölemelni egy Prófétát, aki olyan mint te, Mózes. Annak a Prófétának a szájába adom igéimet: ő mindent el fog mondani nekik, amit parancsolok. Mivel az a Próféta az én nevemben fog szólni, aki nem hallgat rá, és nem engedelmeskedik neki, azt én magam fogom felelősségre vonni emiatt.*” Az Apostolok Cselekedeteiben ez a figyelmeztetés még határozottabbá, még nyilvánvalóbbá vált: ApCsel 3,23: „*Akik pedig nem hallgatnak arra a prófétára, és nem engedelmeskednek neki, azok mindenestül ki fognak pusztulni Isten népe közül.*”

Tehát ha a zsidók (vagy bárki más) nem hajlandók elfogadni Jézust és tanítását, akkor elkerülhetetlenül magukra vonják az isteni ítéletet. A judeaizmusban azonban önmagában véve nem volt elfogadhatatlan, hogy valaki Messiásnak mondja önmagát. A zsidók történelmében számos ilyen messiási trónkövetelő akadt, például Simon bar Kosziba a Kr.u. 2. században, vagy Sabbatáj Cvi a Kr.u. 17. században. A rabbinikus judeaizmus főáramát az sértette a legjobban, hogy a keresztények hittek a testté válásban, vagyis abban az eszmében, hogy Jézus a testté vált Isten. A judeaizmusban ugyanis az emberi természet nem lehet isteni, tehát az isteni természet sem lehet emberi. Isten és ember között létfrendi különbség áll fenn, nincs átjárhatóság közöttük, mint a kánaáni mitológiákban, más népek vallásaiban. Tették ezt egy olyan korban, amelyben számos közel-keleti, despota uralkodó Istennek, vagy Isten gyermekének hívatta, tiszteltette önmagát, mint ahogyan ez a római császár-kultuszban is fennállt.

Mivel Szt. Pál azt tanította, hogy Krisztus hatályon kívül helyezte a zsidó Törvényt (Róm 10,4: „*A Törvény ugyanis Krisztusban érte el a végső célját: aki bízik és hisz Jézus Krisztusban, azt Isten elfogadja.*”), a keresztények úgy érezték, a továbbiakban nem köti őket a Tóra összes követelménye. Ez meghatározó és alapvető szakítás volt a judeaizmussal, s azt jelentette, hogy az új hitet pogányoknak is lehetett hirdetni. Az egyház így hamarosan túlnyomó részben pogány intézménnyé vált.

A szakadék még nagyobbra nőtt a jeruzsálemi Templom pusztulása után, amikor a zsidó nemzet újjászervezése során a vallási vezetők, főleg a farizeusok a Törvény szigorú megtartását követelték meg a rabbinikus hatalom és tanítás felügyelete alatt. A zsidóságban

¹ Megjegyzés: Mivel e hónap elején, 2012 október elsején jelent meg a teljes egyszerű Biblia-fordítás magyarul, nyomtatásban, a Nemzetközi Biblia Liga kiadásában (www.wbtc.org), mely leginkább megfelel az ökumené és a közérthetőség követelményeinek, ezért ebből veszem a bibliai idézeteket. Igénybe vettem még a Zsidó Miklós által készített ingyenes Biblia-Felfedező számítógépes programot (www.mobilbiblia.hu), mely nemrég megújult.

addig létezett teológiai pluralizmus ezután radikálisan visszavonult, szinte megszűnt. Egyre több keresztényt állítottak helyi zsidó törvényszékek elé és erőszakkal kiűzték őket a zsinagógákból. (Mt 10,17; Mk 13,9; Lk 12,11; Lk 22,12). Szt. Pál szilárd meggyőződése volt, hogy a zsidók csak átmenetileg utasítják el Jézust (Róm 11,26: „*Akkor majd Izrael népe teljes egészében üdvösséget nyer. Amint az Írás is mondja: „Szabadító érkezik majd Sionból, aki minden istentelenséget kitisztít Jákob családjából.*”) Szt. Pál reményei azonban egyáltalán nem váltak valóra. A teológiai szakadék szélesebbé vált, mint korábban volt, így az ősegyház annak jeleként értelmezte a pogányok körében végzett hittérítések sikerét, hogy a judeaizmus valóban érvénytelenné vált (ApCsel 13,46-47;18,6: „*Ekkor Pál és Barnabás azonban felbátorodtak, és ezt mondták nekik: „Szükséges volt, hogy először nektek hirdessük Isten üzenetét, ti azonban elutasítottátok. Ezzel világossá tettétek, hogy nem tartjátok magatokat méltónak az örök életre, ezért most a többi nemzethez fordulunk. Mert azt parancsolta nekünk az Úr: „Világossággá tettelek az Izraelen kívüli népek számára, hogy mutasd meg a szabadulás útját a világ minden népének.; A zsidók azonban elutasították az üzenetét, és kitartóan ellenkeztek Pállal, sőt szidalmazták és átkozták. Ekkor Pál lerázta ruhájáról a port, és azt mondta nekik: „Ha nem fogtok üdvözülni, arról csak ti tehtetek! Az én lelkiismeretem tiszta, mert mindent megtettem, hogy megmentselek titeket. Mostantól kezdve a görögökhöz megyek.*”)

Azokban minél inkább eltávolodott a kereszténység fő árama a judeaizmusban lévő gyökereitől, a keresztények annál kevésbé értették azt a zsidó környezetet, amelyben Jézus működött, s egyre inkább úgy látták őt és tanítványait, mint a zsidók ellenlábasait, vetélytársait. Ezért a keresztények az egész zsidó népet (és nem Pilátust vagy a templomi hatóságokat) tették felelőssé Jézus haláláért. Korábban még Szt. Péter apostol elmondhatta a zsidókról és vezetőikről, hogy tudatlanságból cselekedtek (ApCsel 3,17: „*Testvéreim! Jól tudom, hogy sem ti, sem a vezetőitek nem fogtátok fel, hogy mit tettetek. Isten azonban így valósította meg, amit az összes próféta által előre megmondott: hogy az ő Messiásának ezt kell elszenvednie.*”) De mindaz, amit a keresztények a zsidók megátalkodottságának és a Jézussal kapcsolatos igazság elutasításának tekintettek, hamarosan az álláspontok megmerevedéséhez vezetett.

Ez János evangéliumában a legszembeötlőbb, amelyben a zsidók úgy jelennek meg, mint akik kezdettől fogva el akarták pusztítani Jézust. A zsidók elutasítják Jézust, ami azt mutatja, hogy ők nem Isten választott népe, nem Ábrahám utódai, hanem az Ördög fiai (Jn 8 42-45: „*Jézus így válaszolt: „Ha Isten lenne az atyátok, szeretnétek és elfogadnátok engem, mert én Istentől jöttem. Nem magamtól jöttem, ő küldött el engem. Miért nem értitek, amit mondok? Mert nem fogadjátok el a tanításomat! A ti atyátok a Gonosz, ti pedig örömmel megteszitek, amit ő kíván. Ő kezdettől fogva gyilkos volt, és soha nem állt az igazság oldalán, mert nincs is benne semmi igazság. Amikor hazudik, akkor mutatja meg a valódi természetét: hogy hazug és ő a hazugságok forrása. Ezzel ellentétben én az igazat mondom, de ti nem hisztek nekem. Kicsoda vádolhatna engem bűnnel közületek? Ha pedig igazat mondok, miért nem hisztek nekem? Aki Istentől származik, az elfogadja, amit Isten mond. Ti azért nem fogadjátok el, mert nem Istentől származtok!*”)

A következő évszázadokban széles körben elterjedt ez a fajta keresztény meggyőződés, a keresztény antijudaizmus, amelynek alapja tehát az, hogy Jézus halálában a zsidóság játszotta a főszerepet, azaz a zsidó nép kollektíven bűnös. Ennek visszahatásaként a zsidóság hajlott rá, hogy Jézusban lássa üldöztetése legfőbb okát, s a lehető legsötétebb megvilágításban ábrázolja Jézus alakját és szerepét. A Talmudban például a Kr.u. 1. században bekerült egy ima, amelyben a zsidók az eretnekek elpusztításáért könyörögnek Istenhez. Az ima állításai között szerepel, hogy Jézust bűnözőként akasztották fel, boszorkányság(mágusság) vádjával került ítélet elé, és hogy fő bűne az volt, hogy mint hamis próféta hite elhagyására csábította Izrael népét. Ez utóbbi véleményt, azaz hogy Jézus

megpróbálta megtéveszteni Izraelt, az a tény erősíthette meg, hogy az Egyház felhagyott a Tóra valamennyi követelményének szigorú megtartásával. A zsidó rabbik ebben látták a keresztények szektája eltévelyedésének fő okát. A Talmud egy másik fejezete olyasvalakiról ír, akit anya szült, mégis Istenné akart válni. Ez nyilvánvaló elutasítása és megtámadása a keresztények Jézusnak mint Krisztusnak isteni természetébe vetett hite ellen. Jézusnak, mint Pantokrátornak (a Mindenség Urának) ábrázolása a keresztény templomokban a zsidók szemében egyenesen Isten-gyaláznak és Bálvány-imádásnak számított, minősült. Az Egyház meggyőződésének középpontjában az állt, amikor a héber Szentírás tekintélyéhez folyamodott, hogy annak egyes fejezetei Jézusra utalnak, sőt, a Talmud bizonyos kijelentéseit is úgy értelmezte, hogy az a Jézus messiási mivoltába vetett hitet fejezik ki. Így vált fokozatosan Izrael helyébe lépve az Egyház Isten országává, az isteni akarat kifejezőjévé és továbbvivőjévé. Ezt a felfogást jól példázza Bulányi György SP „Keressétek az Isten Országát!” című könyvének egyik idézete is:

„Ez az Ország mindenekelőtt az Atyáé és a Fiúé; és természetesen Kettejük Lelkéé. Mindenekelőtt tehát a Szentháromság birtoka. Mivel azonban a Szentháromság nem anyagi valóság, és birtokos és birtok benne egybe esik, ezért mindenekelőtt maga a Szentháromság – ez az ország; tehát az Atya, a Fiú és a Lélek alkotta időtlen közösség.

De nemcsak a Szentháromságé és nemcsak Szentháromság ez az ország. A választott népé is, amelytől istengyilkos magatartása következtében később el is vétetik ez az ország (Mt 21,43). A zsidó nép „elsősége” nem is jelentette e születés alapján konstituálódó nép számára, azaz a nép egésze számára a tényleges országbirtoklást, hiszen sokan kitaszítódnak abból, míg egyesek, mint Ábrahám, Izsák, Jákob asztalnál ülnek benne (Mt 8,11). Izrael országa csak első meghívottja az Isten országának, s ha a gólgotai istengyilkosság ezt a meghívottsági időbeli elsőséget nem is veheti el Izrael néptől, a nemzetek (gójim) Országba jutási lehetősége immár azonos lesz a korábban kiváltságos helyzetben levő zsidósággal.”²

2./ Jézus, a zsidó misztikus vándorpróféta

Ha valakit „misztikus”-nak nevezünk, az azt jelenti, hogy az illetőnek különösen intenzív vallási élményei vannak, és bensőséges kapcsolatba került az isteni természettel. Jézus tudatában volt annak, hogy nagyon közel áll Istenhez, ami az evangéliumok utalásai szerint abban jutott kifejezésre, ahogyan imádkozott. Jézus szokása szerint főleg egyedül, nem nyilvános helyen imádkozott. Időről időre ő is részt vett a Templomban, a közös imádkozásban (ApCsel 3,1), de ezt az evangéliumok nem állítják határozottan. Ő inkább félrevonult, és elhagyatott helyeken, főleg hegyeken, egymagában imádkozott. (Mk 1,35; 6,46; Lk 4,42; 5,16; 6,12; 9,18; 9,28; 11,1)

Az evangéliumok ezen ismételt utalásai mutatják meg leginkább, hogy ezek a magányosan elmondott imádságok milyen fontos szerepet játszanak Jézus megértésében. A keresztény hagyomány szerint az olyan intenzív, drámai élmények, mint például Jézus imája a Getszemáni-kertben – amit Lukács (22,42) mutatott be a legerőteljesebben – valódi jelei Jézus földi életének. (Zsid 5,7: „Amikor Jézus testben élt itt a Földön, hangos kiáltásokkal, könnyhullatással imádkozott, sőt könyörgött az Atya-Istenhez, aki képes őt megszabadítani a halál hatalmából. Jézus tisztelettel és valódi istenfélelemmel közeledett az Atyához, aki teljesítette a kérését.”)

A misztikus élmény egyik jellemző vonása a fogékonyság a természetfölötti világ víziói és az isteni titkok kinyilatkoztatása iránt. Az evangéliumokban Jézus beszámol egy ilyen látomásról, amelyben a Sátán villámként esik le az égből: Lk 10,18: „Jézus erre így felelt: „Láttam a Sátán bukását, ahogy a Mennyből lezuhant, mint a villám!””, bár lehet, hogy erre a fejezetre zsidó misztikusok hatottak, amelyeket viszont Izajás beszámolója inspirált: Iz 14,12-

² Bulányi György: Keressétek az Isten Országát! Irotron Kiadó, Bp., 1990., 816-817. old.

15: „*Hogy lehulltál az égből, fényes hajnalcsillag! Aki népeken tapostál, elterültél, mint a kivágott fa! Pedig szívedben azt forgattad: Felemelkedem a mennybe, fölemelem trónomat Isten csillagai fölé, felülök a szent hegyre, messze északon, ahol az istenek összegyűlnek. Fölemelkedem a felhők fölé, s olyanná leszek, mint a Felséges! Mégis alászálltál a holtak közé, lezuhantál a mélységes verem fenekére!*”)

Vermes Géza, a magyar származású biblikus szaktekinély, oxfordi exprofesszor azt állította, hogy Jézus spirituális élménye összekapcsolható a zsidó miszticizmus egyik hagyományával. Jézus korának zsidó tanítói közül néhányan transzhoz hasonló állapotba kerülve azt állították, hogy „elragadtattak az égig”, s Isten színe elé járultak. Valószínűnek látszik, hogy Pálnak is volt ilyen élménye (2Kor 12,1-4: „*Bár semmi haszna sincs a dicsekedésnek, mégis hadd beszéljek az Úrtól kapott látomásokról és kijelentésekről. Ismerek egy embert a Krisztusban, akit tizenégy évvel ezelőtt felvittek egy időre a harmadik Mennybe. Hogy ezt a testében élte át, vagy a teste nélkül, azt csak Isten tudja. Csak azt tudom, hogy azt az embert – akár a testében, akár testén kívül, azt csak Isten tudná megmondani – felvitték a Paradicsomba, és ott olyan dolgokat hallott, amelyeket nem szabad, de lehetetlen is lenne elmondani.*”

Az égbe való misztikus felemelkedésről a legtisztább képet az Énók alakjával foglalkozó nem szentírásbeli szövegekben találhatók meg. Énók első könyvének egyik fejezete, az „Énók példázatai” legalább tizenhatszor utal egy „Emberfia”-figurára mint isteni, messiási lényre. Azonban ez a fejezet is Dániel 7. fejezetéből ered, ugyanazokat a szóképeket használja. Ezekben a részekben Énók fölemelkedik Isten trónusához, ahol egész lénye átváltozik. A dicsőség fénylő ruhájába öltöztetik, majd amolyan égi küldöttként visszatér a földre.

Lukács evangéliuma erőteljesen hangsúlyozza az imádság szerepét Jézus életében. Két utalása jelentős e vonatkozásban: „*Jézus is bementékezett, és miközben imádkozott, megnyílt a Menny, és leszállt rá a Szent Szellem látható alakban, mint egy galamb*”, írja(3,21), majd Jézus színeváltozásakor így fogalmaz: „*Mialatt imádkozott, az arca elváltozott, és a ruhája ragyogó fehér lett*”(9,29). Az evangélista talán mindkét esetben azt sugallja, hogy az égi hang, amely mind Jézus megkeresztelkedésekor, mind színeváltozásakor Isten Fiának nyilatkoztatta ki őt, valójában igazi természetének igazolása volt, amit az Atya akkor fedett fel Jézus előtt, amikor az a bensőséges imán keresztül érintkezésbe lépett és egyesült vele.

Ez a keresztény hagyományos felfogás szolgált alapul ahhoz a Jézus személyéről és küldetéséről szóló leíráshoz, amely a Jelenések könyve elején olvasható(Jel 1,1-16: „*A jobb kezében hét csillagot tartott, és a szájából kétélű éles kard jött ki. Arca úgy ragyogott, mint délben a nap, mikor a legerősebben süt.*” Feltűnően hasonlít mindez Jézus színeváltozásához, amelynek során Jézus vakító fényben és ragyogó arccal jelenik meg a hegyoldalon a tanítványai előtt, Mózes és Illés társaságában (Mt 17,1-8; Mk 9,2-8; Lk 9,28-36). A jelenet során isteni szózat erősíti meg Jézus megváltói küldetését és a szenvedésről mondott jövendöléseit (Mk 8,34-9,1). Az esemény szemtanúi a három kiválasztott tanítvány, Péter, Jakab és János voltak, akik ekkor győződtek meg annak az isteni világnak a realitásáról, amely Jézushoz tartozik. Jézus színeváltozását követően hirtelen „fényes felhő” borult rájuk(Mt 17,5) – Isten jelenlétének a jele –, amelyből ahhoz hasonló égi szózat hallatszott, mint Jézus megkeresztelkedésekor(Mk 9,7) Ahogy a megkeresztelkedés felhatalmazta Jézust földi küldetésének megkezdésére, a színeváltozás mintegy megelőlegezte a feltámadt Krisztus dicsőségét. Mózes a Törvényt, Illés a prófétákat, azaz a Szentírás első két egységét képviselte, szimbolizálta e jelenetben. Ők képviselték az Istennek Izraellel kötött első szövetségét, amelyet Jézus felvált az újszövetséggel. A rabbinikus hagyomány szerint Mózes és Illés újabb eljövetele jelzi majd a világvégét, ezért megjelenésük Jézus színeváltozásakor egy új kor hírnökeivé avatja őket, amely korszak Jézus halálát és feltámadását követően veszi kezdetét.

Mint már említettem, vannak olyan nem kanonikus zsidó írások, amelyek beszámolnak olyan rendkívüli emberekről, akik felemelkednek Isten trónusához, majd mennyei lényekké válnak, hogy részesüljenek az isteni bölcsességben. Ilyenkor ragyogó fehér ruhába öltöznek, hogy úgy nézzenek ki, mint az angyalok. Az ilyen beszámolókat látnokok víziói inspirálták, ezért a színeváltozás is ilyen misztikus élmény lehetett Jézus részéről, amelyben a jelen lévő három tanítvány is osztozott. János evangéliumának egyik fejezete amolyan nyilatkozat arról, hogy Jézus evangéliuma igaz volt, mert az állt benne, amit ő az égben látott és hallott. (Jn 3,31-33: „*Ő a Mennyből, Istentől jött, ezért mindenkinél hatalmasabb. Aki a földről származik, az a földhöz tartozik, és földi dolgokról beszél. Ő azonban a Mennyből, Istentől jött, és mindenkinél hatalmasabb.*”)

Jézus János evangéliumában előforduló más mondásait úgy értelmezhetjük, hogy azokból sejteni lehet, hogy Jézus tisztában volt, azaz tudatában volt saját misztikus mennybemenetelének. (Jn 3,13; 6,42; 8,23: „*Soha senki sem ment fel a Mennybe, kivéve az Emberfiát, azt az egyet, aki a Mennyből jött le.*”; *Azt mondták: „Hiszen ez Jézus, a József fia! Ismerjük a szüleit! Hogy mondhat ilyet, hogy a Mennyből jött le?”*; „*Jézus így folytatta: „Ti innen, a földről származtok, én pedig fentről származom. Ti ehhez a világhoz tartoztok, de én nem.*”)

3./ Isten országa, mint evilági ország

Jézus galileai prédikációjának középpontjában a „mennyek országának evangéliuma” állt. (Mt 4,23; Lk 8,1), s ez azonos jelentésű az „Isten országa” kifejezéssel. Sehol nem található világos leírás arról, milyen is ez az ország, ami arra vall, hogy Jézus a hallgatóság számára ismerős fogalomról beszélhetett. Azonban az Isten országára való számos utalás ellenére is úgy néz ki, hogy Jézus egyszer sem nevezte Istent „király”-nak, és Isten országáról szóló mondásaiból feltűnően hiányoznak a királyi hatalomra vonatkozó szóképek.

Manapság a viták részben arról folynak, hogy vajon Jézus jövőbeli jelenségnek vagy már meglévő valóságnak tekintette-e Isten országát. Vannak olyan fejezetek, amelyek azt sugallják, hogy a mennyek országának még el kell jönnie; ilyen a Miatyánkban szereplő könyörgés is: „*Jöjjön el a te országod*”, valamint Jézus ígérete néhány tanítványának, amely szerint ők még tanúi lesznek az Isten országa eljövételének. (Mk 9,1: „*Majd azt mondta: Igazán mondom, hogy az itt állók közül vannak néhányan, akik nem ízlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják Isten Királyságát eljönni hatalommal.*”)

Az utolsó vacsorán pedig Jézus azt mondta, hogy addig nem iszik bort, amíg újra nem ihatja azt az Isten országában (Mt 26,29; Mk 14,25: „*Igazán mondom nektek: mostantól fogva nem iszom bort a szőlő terméséből mindaddig, amikor majd újból iszom veletek Atyám Királyságában.*”), ezzel arra a nagy lakomára utalt, amit majd a messiási korszak kezdetének megünneplésére rendeznek. A lakoma egy olyan versben is megjelenik, amely arról szól, hogy a jövőben minden nép beléphet Isten országába (Mt 6,11; Lk 13,29), s ez a héber Szentírás gondolatait visszhangozza (Iz 2,3; Mik 4,3). Máténál a Boldogságok jövő időben szerepelnek, ami azt sugallja, hogy tanítványok majd csak akkor örvendhetnek a mennyek országának, ha elérkezik.

Másfelől viszont számos fejezet (pl. Mk 1,15) arról beszél, hogy Isten országa már itt van, „*egészen közel*”. Ezt Jézus ördögűzései bizonyítják (Mt 12,28; Lk 11,20), és a mennyek országa eljövételének jeleit már nem kell keresni, mert az jelen van (Lk 17,21). A magától növekvő vetésről (Mk 4,26-19), a mustármagról ((Mk 4,30-32), a kovásról (Mt 13,33; Lk 13,20), a magvetőről (Mt 13,24-30) és a hálóról (Mt 13,7-50) szóló példabeszédek egytől egyig jelenlévő valóságnak tekintik Isten országát. Az evangéliumokban nincs önellentmondás, mert Isten országának fogalma mind jelenlévő, mind jövőbeli valóságként már megvolt a judeaizmusban. A hithű zsidó eszerint itt és most beléphet a királyságba, ha

magára veszi a mennyek országának igáját, vagyis engedelmeskedik Istennek és betartja a Törvényt. Másfelől viszont a Kaddis imában a hívő azért könyörög, hogy Isten királysága gyorsan és a minél közelebbi jövőben valósuljon meg. A kétféle elképzelés egy Targumban (arám nyelvű parafrázisban) találkozik: a kivonulás 15. fejezetében Mózes hálaadó éneke úgy szól, hogy az Úr a királyság ezen a világon, és az eljövendőben is. (2 Móz 15,17-18: „*Beviszed népedet, Örökkévaló, elülteted őket közeledben, a tulajdon hegyeden, melyet lakóhelyül választottál magadnak, szent helyed körül, Uram, amelyet kezed épített. Az Örökkévaló uralkodik, mint király, örökkön örökké.*”

Az „Isten országa” kifejezést a héber Bibliában a „Jahve királysága” kifejezés közelíti meg a legjobban: ez csupán egyszer fordul elő, és Izraelre utal. (1 Krón 28,5: „*Az Örökkévaló sok fiút adott nekem, de valamennyi közül Salamon fiamat választotta, hogy az Örökkévaló királyságának a trónjára üljön, és uralkodjon Izrael felett.*” De a Szentírás rendszeresen utal Istenre mint „királyra”, aki országa fölött uralkodik (Zsolt 145,11-13: „*Uralkodásod dicsőségét hirdetik, hatalmad nagyságát magasztalják, hogy mindenki megismerje hatalmas tetteid s hogy lássák uralkodásod dicsőségét! Királyságod nemzedékről nemzedékre megmarad, királyi uralmad örökké tart! Az Örökkévaló megtartja ígését és minden tette hűségéből fakad.*”) Másutt meg azt mondja, „királyságom”. (1 Krón 17,14: „*Mindörökre megerősítem őt a házamban és királyságomban. Örökre megerősítem és állandóvá teszem a trónját.*”)

Kezdetben Izrael Jahve Istenét, más közel-keleti nemzeti istenségekhez hasonlóan, egyetlen nép isteni királyának tekintették. A zsidó monoteizmus fejlődésével azonban Isten korlátlan uralmát már egyetemesnek és örökkévalónak látták ((Zsolt 22,28; 103,19; 145,13; Bölcs 10,10). De Jahve isteni uralmát nem ismerték el mindenütt, így a későbbi zsidó írások felépítették azt a gondolatot, hogy Isten királysága a jövő reménysége, és vagy közvetlenül Isten által, vagy az általa küldött Messiás segítségével fog valóra válni. A Kr. e. 1. században ez a reménység felfokozódott, és azzal a hiedelemmel párosult, hogy a Sátán meglévő királysága harcban áll Isten országával. A zsidókat ért korabeli sorscsapásokat, amelyek mintha megsokszorozódtak volna, úgy értelmezték, mint annak jeleit, hogy a küzdelem a tetőpontjához közeledik, amikor majd a Sátán vereséget szenved, és így létre jön a „béke hona”, azaz Jahve királyi uralma. Ez volt az uralkodó hiedelem a kumráni esszénusoknál is. A démonizációk is e kiterjedt szellemi harc, hadviselés eszköztárába tartoztak, hiszen a betegségek mögött is a kártékony szellemi lényeket, a démonokat látták, okolták. Jézus gyógyító körútjainak fő célja tehát a sátáni hatalom megdöntése volt, melyet az evilági királyságok tartószlopának tartott.

Jézus tanításának lényege az, hogy a mennyek országa már létezik, de csak az ő küldetése és szolgálata fogja megfelelően működésbe hozni, s ez vezet majd el a végső megvalósulásához a közeli jövőben. De Isten országának végső diadala azon múlik, hogy az emberek elfogadják-e annak követelményeit, és teljes egészében a szolgálatnak szentelik-e magukat (Mt 6,33), s azon, hogy Jézus tanítványai rávegyenek másokat is a bűnbánatra és annak elfogadására, amit a mennyek országa kíván tőlük (Mt 10,7; Lk 9,2). Jézus mondásainak többsége a mennyek országáról azokkal a vallási és erkölcsi értékekkel foglalkozik, amelyeknek meg kell lenniük abban az emberben, aki ebbe az országba be akar lépni, s ezek az értékek alkotják Jézus etikai tanításának lényegét. Sosem beszélt nyíltan társadalmi kérdésekről, és határozott politikai tanok sem tulajdoníthatók neki.

Jézus első követelménye az egyénnel szemben a bűnbánat és az evangéliumba vetett hit volt, hogy a mennyek országa eljött. Viszont a múlt bűneinek a megvallása nem volt elég – és ez az a pont, ahol különbség észlelhető Jézus és Keresztelő János között, akinél a bűnbánat állt a középpontban (Mt 3,6; Mk 14,5). Az ő központi koncepciója pozitívabb volt: az embernek egész életét kell Isten buzgó szolgálata felé fordítania, mert ez a feltétele, hogy beléphessen Isten országába, ahol a hívő elnyerheti az isteni megbocsátást, ami Jézus egyik fő

tanítása. A belépésnek teljesnek és feltétel nélkülinek kell lennie, a belső hajlandóság az engedelmségre elengedhetetlen. Ez utóbbi magában foglalja a tulajdonról való lemondást, a családi kötelekektől való elszakadást és a szokásos társadalmi különbségek elutasítását is. ((Mk 10,29-31). Vagyis szerinte a Törvény parancsolatainak külsődleges betartásánál fontosabb volt a parancsolatok szellemének való engedelmség. A bűnbánattal együtt jár a feltétel nélküli bizalom Istenben, aki gondoskodik az emberek szükségleteiről és megszabadítja őket minden szorongásaiktól, ha mindenről lemondanak, s csak őt szolgálják. Úgy kell bízniuk benne, mint a kisgyermeknek, akik ráhagyatkoznak a szüleikre.

Nagyon valószínű, hogy Jézus egy nagyon hamarosan elérkező végidőre várt, amikor teljes egészében megvalósul Isten országa. Ezt tükrözi például tanítása arról, miként kell viselkednie az embernek, hogy bizakodva várhassa az Utolsó Ítéletet (Mt 25,34: „*Ezután a király így szól majd a jobb oldalán állókhöz: „Jöjjetek! Atyám megáldott benneteket, tiétek ez a királyság, vegyétek birtokba, mert Isten számotokra készítette a világ kezdete óta!”*) Jézus azonban nem a jelenlegi világ végének a prófétája volt, és nem is azt tanította, hogy az erre való várakozásnak kell motiválnia a helyes viselkedést. Helytelenítette az akkoriban széles körben elterjedt találgatásokat azokról a „jelekről”, amelyek a mennyek országa eljövételét adják hírül (Mk 8,11-12; Lk 17,20). Épp arról beszélt, hogy senki, még ő maga sem ismeri azt az órát, amikor a mennyek országa eljön (Mt 24,36; Mk 13,32), tehát mindenkinek készen kell állnia, bármikor érkezzen is el az(Lk 12,39-40).

Jézus szavaiból az derült ki, hogy szerinte követői már az idők végén élnek, egy olyan korban, amely minden korábbtól különbözik. Vagyis Jézus nem egy kozmikus méretű természeti katasztrófában, hanem evilági és történelmi korszakváltásban bizakodott. Ezért hangoztatta, hogy a mennyek országa már itt van, épp az ő fellépésével vette kezdetét, s csak arra vár, hogy az emberek fölfedezzék és cselekedjenek érte (Mt 13,44: „*Isten királysága hasonló ehhez: egy ember elrejtett kincset talált a szántóföldben. Azután visszatemette, majd nagy örömmel elment, minden vagyonát eladta, és megvette azt a földet, amelyben a kincs volt.*” Vagyis Jézus egy igazi teokratikus mintaállamnak, voltaképpen utópiának, idealizált államszervezetnek, a mennyei Izrael evilági vetületének, tükörképének gondolta el Jahve evilági országát, amely a négy, Dániel próféta jóslataiban szereplő, letűnt korszak (perzsa, babiloni, görög és római) után újra elhozza a nemzeti függetlenséget. Ugyanis a Makkabeusok szabadságharca után közel száz évig a Hasmoneus-dinasztia uralkodói kormányozták Izraelt, akik papi törzsből származtak. Persze az evilági ország-elképzelésben mindig ott volt a kettősség, amit Jeruzsálem neve mutat meg, szimbolizál leginkább: sosem az egyes számot használják (Jeruzsálem), hanem a többes számot (Jerusalajim), ami nem a jelenlegi megosztottságra utal, hogy a palesztinoké is volna, hanem hogy létezik ennek mennyei mása is a földivel egyidejűen. Jelentése „béke öröksége” vagy „Sálem öröksége”(Sálem egy kánaáni alkonyisten volt).

Maga Keresztelő Szent János, Jézus tanítómestere is Lévi papi törzséből származott, apja Zakariás Abija rendjéhez tartozott. Lukács evangélista arról számolt be, hogy Zakariást a Templomban szokásos rituálé szabályai szerint sorshúzással választották ki a papi teendők ellátására (Lk 1,9-10), feladata pedig az volt, hogy a hivatali ideje alatt minden reggel és este tömjén égetésével illatáldozatot mutasson be a Szentek Szentélye előtti szentély aranyoltárán, s a hívek, akik nem léphettek a szentélybe, kint várakoztak, amíg Zakariás elvégezte az áldozatot. A templomi szolgálatot ugyanis egy nagy létszámú papi testület látta el, amelyet 24 rendre osztottak fel, ezek hetente váltották egymást a szolgálatban. A papok többsége nem Jeruzsálemben lakott, s csak akkor költözött be átmenetileg a Templomba, amikor a hivatali teendői oda szólították. Így megbízatása lejártával Zakariás is hazatért a Júdai-hegyekben lévő otthonába (Lk 1,23). A Templom személyzetének másik nagyobb csoportját a leviták alkották, énekesként, ajtónállóként és egyfajta rendfenntartó erőként szolgáltak, mivel a Templomban naponta 3 alkalommal, kijelölt időpontokban lehetett imádkozni.

Keresztelő Szent János egy papi rendbe születve korának legmagasabb szintjén ismerhette a héber Szentírás szövegeit, Kr.u. 26 tavaszán misztikus belső „hang”-ot hallva, harmincévesen kivonult a Júdeiai-sivatagba. A Tóra szerint 30 és 50 év közötti papok szolgálhattak a Templomban (Szám 4,3), János mégis hátat fordított ennek a pályának, amelynél tiszteletre méltóbb hivatás izraelita számára nem is létezhetett. Jánost egy Izajás prófétai szöveg ragadta meg: (Ézs 40,3-5: *„Halljátok meg a kiáltónak szavát: „Készítetek utat az Örökkévalónak a pusztaságban! Egyengessétek Istenünk útját a kietlenben! Töltsétek föl mind a völgyeket, a hegyek és dombok legyenek rónává, ami tekervényes, legyen egyenessé, ami göröngyös, legyen simává! Akkor megjelenik az Örökkévaló dicsősége, és minden halandó látni fogja, kivétel nélkül mindannyian!”* – az Örökkévaló maga mondta ezt.) Ezt összevetette egy másik szöveggel, Malakiáséval, aki az utolsó héber próféta volt: (Mal 3,1: *„Nézzétek! Elküldöm hírnökömet, hogy elkészítse számomra az utat. Azután hirtelen megérkezik templomába, akit vártok: az Úr! A szövetség követe, akit annyira kívántok, nézzétek, már közeledik! – mondja az Örökkévaló, a Seregek Ura.”*) János ezekből értette meg hírvivői szerepét, hogy neki kell válaszolnia a „Hang”-nak, és szó szerint utat kell törnie a sivatagban, hogy elfordítsa az embereket a vétkektől és Isten igaz útjára vezesse őket. János követői ezért magukat az „Út követőinek” nevezték. Izajás a héber „árává” földrajzi kifejezést használta a Jordán völgyének a Holt-tengerhez közeli részére, ez lett volna az apokalipszis színhelye.

4./ Isten Országa, mint törzsszövetség

Amikor az „Isten országa” (görögül „baszileia”) kifejezés profán értelmezési lehetőségeit is taglalom, akkor csupán arra hívom fel a figyelmet, hogy mindenkor figyelembe kell(ene) venni a műfaji sajátosságokat és a helyi történelmi, politikai, földrajzi viszonyokat a különféle értelmezéseknél. Az evangéliumok ugyanis nem történelmi jellegű életrajzok, hanem a személyes hit által vezetett bizonyágtevések, amelyek tanító céllal íródtak, ezért inkább példázat-fűzérnek vagy paraboláknak nevezhető a műfajuk. Az itt-ott fellelhető történelmi nevek, adatok persze fontos bizonyítékai a történeteknek, ahogy mondani szokás, nem véletlenül került Pilátus a Crédóba, Hitvallásunk szövegébe.

A történet-politikai háttérből két, kevésbé hangsúlyozott momentumot emelek ki: 1./ Jézus életében 2 népfölkelés tört ki, melyek súlyos következményekkel jártak a galileiai parasztság életlehetőségeire. Ezek egyikéről sem tettek említést az evangélisták, üdvtörténelmi szempontból nem tartották lényegesnek, de tarthattak a római hatóságok szankcióitól is. Az előzmény, az első zendülés Kr.e. 4 áprilisában, a húsvét ünnepe alatt tört ki. A galileai földműveseket mélyen felháborította Heródes adópolitikája, mivel a jövedelmük kb. 2/3-t elvonta, ezért az elégedetlenkedők felbolydulást keltettek a Templom előudvarában, ahol még folyt az építkezés. A zendülés elfojtására kiküldött római csapatot közápor fogadta. Heródes fia, Archelaosz attól tartott, hogy a felkelés országszerte elharapódzhat, és elveszítheti atyai örökségét, ezért riadóztatta a római helyőrséget – még lovascsapatokat is –, és mintegy 3000 zsidót mészároltatott le, többnyire ártatlanokat, akik a húsvétra utaztak Jeruzsálembé. A zendülést vezető két rabbi-prédikátort Júdást és Mátyást, akik arra biztatták követőiket, hogy verjék le a templom kapuja fölül az aransast ami a római uralmat szimbolizálta, letartóztatták és Jerikóba hurcolták. Ott Heródes betegágyából felkelve levezényelte a tárgyalási színjátékot, majd elevenen elégette őket. A történetek minden júdeait mélyen felzaklattak.

Miközben Arkheleosz Rómában tartózkodott, hogy Augustus császártól elnyerje kinevezését negyedes fejedelemsége élére, egy galileai Júdás nevű rebellis felkelést szított Galileában, elfoglalta a provincia fővárosát, Szepphóriszt, és hatalmába kerítette az ottani fegyverraktárat. Josephus szerint a rómaiak ezt azzal torolták meg, hogy elfoglalták és

porig égették a várost, a lakosságot pedig rabláncon vezették el. A Varus vezette rómaiak a lázadás vezetőjét elfogták és kivégezték. A lázadást ugyan levertek, de a földművesek között mégis tovább izzott a rómaiak elleni gyűlölet.

Kr. u. 6 –ban, amikor Jézus kb. 12 éves lehetett, a gamaliai származású Júdás, aki megalapította a félkatonai zélóták csoportját, az adózás elleni második felkelés élére állt. A rómaiak két légiót küldtek át Szíriából, hogy a zavargást vérbe fojtsák. A galileai szántóföldeket felperzselték, a kutakat megmérgezték, egész falvakat tettek a föld színével egyenlővé, 2000 zsidót kivégeztek, 6000 galileai fiatalat taszítottak rabszolgaságba, főleg adórszolgaságba. Mivel a mezőgazdaságot, amely a lakosság 90%-t táplálta, a rómaiak tönkretették, a földművesek, akiknek felmenői évszázadok óta a föld terméséből éltek, ezzel a katonai vereséggel szinte mindenüket elveszítették, nincstelen földönfutóként tengethették életük hátralévő részét. Jézus tehát nem békés, hanem háborús körülmények közé született.

A római megszállás akkor vette kezdetét, amikor Kr.e. 67-ben a Hasmoneus Salomé Alexandra meghalt, és hatalmi harc kezdődött el Hürkanosz és öccse II. Arisztobulosz között. Hürkanosz nem bírta megszerezni a hadsereg támogatását, ezért Edom uralkodójához, III. Arétász királyhoz fordult katonai segítségért, aki Kr.e. 66-ban ostrom alá vette Jeruzsálemet. Erre Arisztobulosz frakciója és a farizeusok három delegációt küldtek egymás után a római hadvezérhez, Gnaeus Pompeiushoz, hogy vessen véget a Hasmoneusok uralmának. Miután értesült a jeruzsálemi hatalmi harcokról, azonnal odavezette seregeit és Kr.e. 63-ban elfoglalta azt. Joannész Hürkanoszt ugyan visszahelyezte a királyi és főpapi rangba, de azon az áron, hogy országából Róma vazallus állama lett. Hosszú uralkodása alatt Idumeát Júdeához csatolta és lakosait a zsidó vallás felvételére kényszerítette. A zsidók azonban sosem felejtették el azt, hogy Nagy Pompeius a Sábát (Szombat) nap szabályait használta ki, azaz álnokul akkor támadt Jeruzsálem lakóira, amikor tudta, hogy a vallásos zsidók nem fognak védekezni. Ő és vezérkara oda merészkedett, hogy behatoljon a zsidó Templom legbelső szentélyébe, a „Szentek Szentjébe”, abba az elfüggönyözött kamrába, ahol a Frigyládát tartották. Így Pompeius épp Jom Kippurkor, „a böjt és ítélet napján” szentségtelenítette meg a Templomot, ahová a Tóra értelmében csak a főpapnak lett volt szabad belépnie évente egyszer, éppen Jom Kippur ünnepén. A vallási törvényeket, az 50 évente megtartandó jubileumi évet sem tudták ezentúl betartani, amikor az adósságokat elengedték és az általános amnesztia érvényesült.

2./ A másik momentum, amit fontosnak tartok megjegyezni, hogy Jézus jövőképeként fontos részét képezte a világszerte szétszóródott izraeliták hazatérésre való felszólítása. Valamennyi próféta jövendölés megegyezett abban, hogy erre az „utolsó napokban” kerül sor, Jeremiás próféta már egyenesen „új exodusról” írt (Jer 16,14-15). A 12 tanítvány elhívásával Jézusnak mintha az lett volna a szándéka, hogy saját vezetésével olyan csoportot, pártot vagy társaságot szervezzen maga köré, amely a mindenség újjászületésekor az újra alapított Izrael új 12 törzsét alkotja majd (Mt 19,28; Lk 22,28-29). Ők alkotják a „megváltottak társaságát”, amikor Isten országa teljesen és véglegesen megvalósul. Dániel szavaival élve ők a „Felsőszentjeinek a népe”(Dán 7,27). Az Utolsó Vacsora pedig a szövetségekötés szertartása volt: a Jézus vére általi szövetség az ő egyházát jelölte ki az új Izraelnek. Ilyeténképpen az úrvacsora a mennyei messiási lakoma előképe, amit Jézus visszatérésének megünneplésére rendeznek, de ugyanakkor szentség is, amit földi követőinek tisztelniük kell az ő emlékezetére. Ez váltotta fel a jeruzsálemi Templom áldozati kultuszát.

Jézus tehát az új Izrael megalapításánál a Bírak korának törzsszövetségi viszonyait vette alapul, mintául, mely majd 2 évszázadon át volt működőképes államforma, s nem a királyság intézményét. A 12 törzs újra alapítása azért volt aktuális, mert az eredeti, Jákob fiairól elnevezett 12-ből, kettő ill. kettő és fél törzs maradt meg az idők folyamán Jézus korára: Júda, Benjamin és Efraim. (Lévi törzsét nem számították be a 12-be.) Az északi törzsek a Római Birodalom idején a Parthus Birodalom fennhatósága alá kerültek : Áser, Naftali, Zebulon,

Iszachár, Manassze. A többi négy pedig más-más államalakulat fennhatósága alá került: Ruben Dekapoliszba, Simeon Idumeába, Dán Szamariába, Gád Gaulanitiszbe. Az északi törzseket mint „elveszett” törzseket emlegették, ezek a babiloni fogság idején már kiváltak Izraelből. Saul királlyá kenése is megosztotta a törzseket, de a törzsi vezetők a király tanácsadó testületében még sokáig működtek. Utoljára talán Debora prófétanő idején tudott a törzsszövetség igazán hatékonyan fellépni a filiszteusokkal szemben.

Irodalom: 1./ Biblia – egyszerű fordítás, Word Bible Translation Center, 2012. ; 2. / Pat és David Alexander: Kézikönyv a Bibliához, második, javított kiadás, Scolar Kiadó, 2008; 3./ Jean –Pierre Isbouts: A Biblia világa – képes atlasz, Natonal Geographic kiadó, 2008; 4. /J.R. Porter: Jézus Krisztus: A történelmi Jézus és a hit Krisztusa, Magyar Könyvklub Kiadó 1999.

